

УДК 351.86:378.147:355.233(477)

Військово-орієнтована підготовка в закладах вищої фармацевтичної освіти України: управлінський аспект реалізації державної політики

MILITARY-ORIENTED TRAINING IN HIGHER PHARMACEUTICAL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE: MANAGEMENT ASPECT OF IMPLEMENTATION OF STATE POLICY

НЕФЬОДОВ Олександр Олександрович – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної та клінічної фармації, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Університетська, 14, Одеса, 65082, Україна

NEFODOV Oлександр Oleksandrovych – Doctor of Medical Science, Professor, Head of the Department of General and Clinical Pharmacy, Odessa I. I. Mechnikov National University, 14, st. Universitetska, Odesa, 65082, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5796-1852>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-698X/2026-1-11>

***Анотація.** У статті досліджено управлінські аспекти впровадження базової загальновійськової підготовки у закладах вищої освіти України в умовах воєнного стану та трансформації державної політики у сфері національної безпеки і оборони. Обґрунтовано, що запровадження базової військової підготовки є відповіддю на сучасні безпекові виклики та спрямоване на формування готовності громадян до захисту держави, а також підвищення стійкості суспільства. Визначено нормативно-правові засади реалізації цієї підготовки, зокрема роль законодавства про національний спротив та підзаконних актів, що регламентують її організацію у закладах вищої освіти. Проаналізовано наукові підходи до розуміння базової загальновійськової підготовки як багаторівневої системи, що поєднує теоретичні, педагогічні, правові та методичні компоненти, та встановлено недостатню розробленість її управлінського виміру. Обґрунтовано, що ефективність впровадження базової військової підготовки залежить від якості публічного управління, міжвідомчої координації, ресурсного забезпечення та організаційних механізмів її реалізації. Особливу увагу приділено специфіці впровадження базової військової підготовки у системі фармацевтичної освіти, де вона забезпечує поєднання професійної підготовки з елементами медичного та*

логістичного забезпечення військових формувань. Показано, що інтеграція військової підготовки у підготовку майбутніх фармацевтів сприяє формуванню комплексних компетентностей, необхідних для діяльності в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуацій. Визначено, що базова військова підготовка у закладах вищої освіти виступає важливим управлінським механізмом реалізації державної політики, спрямованим на підвищення обороноздатності, розвиток інституційної та суспільної стійкості, а також підготовку фахівців до діяльності в умовах воєнних і посткризових трансформацій. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення управлінських підходів, нормативного забезпечення та міжвідомчої взаємодії у цій сфері.

Ключові слова: публічне управління, військова підготовка, вища освіта, фармацевтична освіта, національна безпека, медичне забезпечення, державна політика.

Abstract. *The article examines the managerial aspects of the implementation of basic military training in higher education institutions of Ukraine under martial law and the transformation of state policy in the field of national security and defense. It is substantiated that the implementation of basic military training is a response to modern security challenges and is aimed at forming citizens' readiness to defend the state, as well as increasing the resilience of society. The regulatory and legal principles for the implementation of this training are determined, in particular the role of legislation on national resistance and by-laws regulating its organization in higher education institutions. The scientific approaches to understanding basic military training as a multi-level system combining theoretical, pedagogical, legal and methodological components are analyzed, and the insufficient development of its managerial dimension is established. It is substantiated that the effectiveness of the implementation of basic military training depends on the quality of public administration, interdepartmental coordination, resource provision and organizational mechanisms for its implementation. Particular attention is paid to the specifics of the implementation of basic military training in the pharmaceutical education system, where it provides a combination of professional training with elements of medical and logistical support of military formations. It is shown that the integration of military training into the training of future pharmacists contributes to the formation of complex competencies necessary for activities in wartime and emergency situations. It is determined that basic military training in higher education institutions is an important management mechanism for implementing state policy aimed at increasing defense capabilities, developing institutional and social stability, as well as training specialists for activities in conditions of military and post-crisis transformations. The need for further improvement of management approaches, regulatory support and interagency cooperation in this area is substantiated.*

Key words: *public administration, military training, higher education, pharmaceutical education, national security, medical care, public policy.*

Вступ. Повномасштабна військова агресія проти України актуалізувала необхідність комплексного підходу до підготовки громадян до захисту держави та функціонування суспільства в умовах воєнних загроз. У цьому контексті важливим напрямом державної політики стало запровадження базової загальновійськової підготовки для студентів закладів вищої освіти.

Відповідно до рішень органів державної влади, з 1 вересня 2025 року у всіх закладах вищої освіти України має розпочатися базова військова підготовка студентів. Міністерство освіти і науки України надало узагальнені роз'яснення щодо організації теоретичної складової такої підготовки, що визначає ключові підходи до її впровадження у системі освіти. Особливого значення це набуває для закладів вищої фармацевтичної освіти, оскільки фармацевтичні фахівці відіграють важливу роль у системі медичного та логістичного забезпечення сектору безпеки і оборони. Підготовка майбутніх фармацевтів повинна враховувати потреби функціонування системи охорони здоров'я та медичного забезпечення військових формувань у кризових та воєнних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика базової військової підготовки у закладах вищої освіти України набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану та необхідності посилення обороноздатності держави. Водночас у науковому дискурсі ця тематика ще перебуває на етапі становлення, а її управлінський аспект розкритий недостатньо повно. Теоретичні засади формування системи військової підготовки громадян України досліджено у працях А. М. Зельницького, О. А. Заболотного, Н. Шабатіної, С. Вавілова [4], де обґрунтовано підходи до її моделювання як багаторівневої системи з визначенням структурно-функціональних елементів та взаємодії суб'єктів. У подальших дослідженнях А. М. Зельницького [3] розкрито питання моделювання та імплементації базової загальновійськової підготовки в освітній процес, зокрема її змістові, організаційні та методичні компоненти, однак управлінський вимір реалізації державної політики висвітлено обмежено. Правові засади цієї підготовки висвітлено у дослідженні П. В. Горінова та О. В. Макарової [2], де обґрунтовано її нормативну основу в умовах воєнного стану, однак поза увагою залишаються управлінські механізми реалізації. Методичні аспекти оцінювання організації та ефективності базової загальновійськової підготовки розроблено у працях О. А. Георгадзе та О. О. Ніколайчука [1], які обґрунтовують систему показників планування, ресурсного забезпечення та керівництва підготовкою. Водночас ці дослідження мають переважно прикладний характер і недостатньо охоплюють політико-управлінський контекст.

Отже, наявні наукові праці зосереджені переважно на теоретико-модельному, педагогічному, правовому та методичному аспектах базової військової підготовки. Натомість недостатньо дослідженими залишаються питання її реалізації у закладах вищої освіти як складової державної політики, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження – аналіз управлінських аспектів впровадження військової підготовки у закладах вищої освіти України з урахуванням специфіки підготовки фахівців у сфері фармації.

Виклад основного матеріалу. Запровадження базової загальновійськової підготовки у закладах вищої освіти є складовою державної політики у сфері національної безпеки та оборони, що ґрунтується на положеннях Конституції України [5], зокрема статті 17 щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, а також статті 65, яка визначає обов'язок громадян щодо захисту Вітчизни. Відповідні положення деталізуються у чинному законодавстві, що регулює сферу оборони, військового обов'язку та підготовки громадян до національного спротиву.

У цьому контексті ключове значення мають положення Закону України «Про основи національного спротиву» [11], який визначає систему підготовки громадян до участі у національному спротиві, зокрема через формування необхідних знань і навичок для дій у кризових та воєнних умовах. Водночас Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [7] встановлює правові засади виконання громадянами конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, передбачаючи підготовку громадян до військової служби, у тому числі в період здобуття освіти.

Подальший розвиток нормативного регулювання відбувся через прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» [9], яким уточнено механізми військового обліку, мобілізаційної підготовки та проходження служби. Це посилює вимоги до рівня підготовленості громадян і, відповідно, актуалізує роль закладів освіти як інституцій, що забезпечують формування базових компетентностей у сфері безпеки і оборони.

Водночас важливу роль у нормативному забезпеченні відіграють положення законів України «Про освіту» [10] та «Про вищу освіту» [8], які визначають можливість інтеграції міждисциплінарних і прикладних компонентів до освітніх програм, а також орієнтацію освіти на формування компетентностей, необхідних для життя і професійної діяльності в умовах невизначеності. У цьому контексті базова загальновійськова підготовка виступає як інструмент поєднання освітньої та безпекової політики держави.

Практична реалізація зазначених положень забезпечується через підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів

України, якими затверджується порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян, які здобувають вищу освіту [6]. Вказаний порядок визначає організаційні засади впровадження підготовки, її структуру, тривалість, а також механізми взаємодії між суб'єктами реалізації. Крім того, важливу роль відіграють відомчі нормативні документи Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України, які деталізують зміст підготовки, вимоги до навчально-матеріальної бази та підходи до оцінювання результатів навчання.

Передбачене поєднання теоретичної складової, яка реалізується в межах освітнього процесу, та практичної підготовки у формі навчальних зборів і польових занять формує комплексний підхід до підготовки, орієнтований на набуття як знань, так і прикладних навичок, необхідних для дій у кризових і воєнних умовах.

Теоретичні засади організації базової військової підготовки, розглянуті в наукових дослідженнях, дозволяють визначити ключові підходи до її впровадження у закладах вищої освіти. З урахуванням цього доцільно зосередитися на практичних аспектах організації та управління базовою військовою підготовкою майбутніх фахівців.

Організація базової військової підготовки у закладах вищої освіти передбачає чітко визначену управлінську модель, що охоплює розподіл відповідальності між адміністрацією закладу, профільними кафедрами та залученими зовнішніми структурами. На інституційному рівні координація здійснюється керівництвом закладу освіти, яке забезпечує інтеграцію підготовки в освітній процес, ресурсне забезпечення та дотримання нормативних вимог. Безпосередня реалізація програми покладається на викладачів і фахівців-практиків, які відповідають за змістове наповнення та проведення навчальних занять.

Інтеграція базової військової підготовки в освітню програму здійснюється шляхом включення відповідних модулів до навчальних планів, що дозволяє поєднати фахову підготовку з формуванням компетентностей, необхідних для діяльності в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного часу. Такий підхід забезпечує системність і послідовність навчання, а також сприяє формуванню готовності до виконання професійних функцій у кризових умовах.

Зміст базової військової підготовки має комплексний характер і містить теоретичну, практичну та симуляційну складові. Теоретичний компонент спрямований на засвоєння основ військової справи, цивільного захисту, тактичної медицини та організації медичного забезпечення. Практична підготовка передбачає відпрацювання навичок надання домедичної допомоги, дій у надзвичайних ситуаціях, роботи в умовах обмежених ресурсів. Важливим елементом є використання симуляційних методів, що дозволяють моделювати реальні сценарії та підвищувати рівень готовності здобувачів освіти до професійної діяльності в стресових умовах.

Ефективність реалізації базової військової підготовки значною мірою залежить від налагодженої міжвідомчої взаємодії. Співпраця між освітніми установами, сектором безпеки і оборони та системою охорони здоров'я забезпечує узгодженість підходів, доступ до практичного досвіду та актуальних протоколів дій. Така координація сприяє підвищенню якості підготовки та її відповідності реальним потребам системи медичного забезпечення в умовах воєнного стану.

Специфіка підготовки майбутніх фармацевтів полягає у поєднанні військово-прикладних знань із професійними компетентностями у сфері фармації. Особлива увага приділяється питанням забезпечення лікарськими засобами в умовах надзвичайних ситуацій, організації фармацевтичної логістики, контролю якості та безпеки медикаментів, а також участі у медичних командах. Такий підхід дозволяє сформувати фахівців, здатних ефективно діяти в умовах обмежених ресурсів та підвищеного навантаження, забезпечуючи безперервність фармацевтичної допомоги.

Водночас ефективність базової загальновійськової підготовки значною мірою залежить від якості її організації, що підтверджується результатами наукових досліджень. Визначальними чинниками виступають належне планування, ресурсне забезпечення, логістика та ефективне управління процесом підготовки, що потребує застосування сучасних підходів до оцінювання її результативності.

У цьому контексті особливого значення набувають управлінські механізми, які забезпечують координацію між ключовими суб'єктами державної політики – Міністерством освіти і науки України, Міністерством оборони України, Міністерством охорони здоров'я України та закладами вищої освіти. Така міжвідомча взаємодія є необхідною умовою узгодження освітніх, оборонних і медичних компонентів підготовки, особливо у спеціалізованих галузях, зокрема фармацевтичній. Особливої ваги це набуває для фармацевтичних закладів освіти, де важливим є налагодження співпраці з військово-медичними установами, що дозволяє забезпечити практичну спрямованість навчання та адаптацію освітніх програм до реальних потреб сектору безпеки і оборони.

Важливими напрямками забезпечення ефективності впровадження підготовки є також розвиток кадрового потенціалу, підготовка викладачів, розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення та інтеграція відповідних дисциплін у навчальні плани. Якість управлінських рішень у цих сферах безпосередньо впливає на результативність підготовки та рівень сформованості необхідних компетентностей. Як свідчать результати досліджень, ефективність впровадження підготовки безпосередньо залежить від якості управлінських рішень, що визначають її організацію, зміст і ресурсне забезпечення.

Військова підготовка в сучасних умовах відіграє ключову роль у формуванні професійних компетентностей майбутніх фармацевтичних фахівців.

Вона забезпечує готовність до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій і воєнного часу, сприяє розвитку навичок міжвідомчої взаємодії, підвищує рівень відповідальності та професійної мобільності. Її інтеграція в систему фармацевтичної освіти дозволяє підготувати фахівців, здатних ефективно працювати в складних умовах, водночас посилюючи систему медичного забезпечення та загальну стійкість держави у сфері національної безпеки і оборони.

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що військова підготовка є важливим елементом модернізації системи вищої освіти в умовах воєнного часу. Її впровадження у фармацевтичну освіту дозволяє поєднати професійну підготовку з формуванням здатності діяти в кризових ситуаціях, що відповідає актуальним потребам суспільства та системи охорони здоров'я.

Ефективність такої підготовки визначається системністю організації, інтеграцією в освітні програми та налагодженою міжвідомчою взаємодією. Водночас специфіка фармацевтичного профілю зумовлює необхідність акценту на питаннях медичного та логістичного забезпечення, що розширює традиційне розуміння військової підготовки.

Отже, подальший розвиток військової підготовки у закладах вищої освіти доцільно розглядати як складову комплексної політики підвищення готовності фахівців до діяльності в умовах невизначеності та криз, а також як напрям зміцнення стійкості національної системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Георгадзе О. А., Ніколайчук О. О. Часткова методика оцінювання рівня організації базової загальновійськової підготовки. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2024. № 3(51). С.15–22. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2024-51-3-15-22>
2. Горінов П. В., Макарова О. В. Конституційно-правові основи базової загальновійськової підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025, № 1 С. 124–128. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.16>
3. Зельницький А. М. Базова загальновійськова підготовка громадян України: моделювання та імплементація в освітній процес. *Військова освіта*. 2024. № 2 (50). С. 83–101. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-02/83-101>
4. Зельницький А. М., Заболотний О. А., та ін. Теоретичні аспекти моделювання системи військової підготовки громадян України. *Збірник наукових праць «Військова освіта» НУОУ*. 2024. № 1 (49). С. 41–61. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2024-49/41-61>
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських. Постанова Кабінету

Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text>

7. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25 березня 1992 року № 2232- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

8. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку. Закон України від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text>

10. Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

11. Про основи національного спротиву. Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

References

1. Heorhadze, O. A. & Nikolaichuk O. O. (2024). Chastkova metodyka otsiniuvannya rivnia orhanizatsii bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky [Partial methodology for assessing the level of organization of basic combined arms training]. Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony, 3 (51), 15–22. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2024-51-3-15-22>

2. Horinov, P. V. & Makarova, O. V. (2025). Konstytutsiino-pravovi osnovy bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh voiennoho stanu [Constitutional and legal foundations of basic combined military training of higher education applicants under martial law]. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo, 1, 124-128. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.16>

3. Zelnytskyi, A. M. (2024). Bazova zahalnoviiskova pidhotovka hromadian Ukrainy: modeliuvannya ta implementatsiia v osvitnii protses [Basic combined arms training of citizens of Ukraine: modeling and implementation in the educational process]. Viiskova osvita, 2 (50), 83–101. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-02/83-101>

4. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., ta in. (2024). Teoretychni aspekty modeliuvannya systemy viiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy [Theoretical aspects of modeling the military training system of citizens of Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» NUOU, 1 (49), 41–61. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2024-49/41-61>

5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Poriadok provedennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy, yaki zdobuvaiut vyshchu osvitu, ta politseiskykh [Procedure for

conducting basic military training for citizens of Ukraine who are pursuing higher education and police officers]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 chervnia 2024 r. № 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text>

7. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu [About military duty and military service]. Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 roku № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

8. Pro vyshchu osvitu [About higher education]. Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 roku № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo okremykh pytan prokhodzhennia viiskovoi sluzhby, mobilizatsii ta viiskovoho obliku [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding certain issues of military service, mobilization and military registration]. Zakon Ukrainy vid 11 kvitnia 2024 roku № 3633-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20#Text>

10. Pro osvitu [About education]. Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

11. Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu [On the foundations of national resistance]. Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 2021 roku № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

Отримано 27.02.2026

Прийнято до друку 16.03.2026

Опубліковано 22.04.2026

Received 27.02.2026

Accepted for publication 16.03.2026

Published 22.04.2026